

SVATBY

Jindřich Honzl

Městská knihovna v Praze

půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...

nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...

pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...

podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna

PR
PRA
PRA
PRA

HA
GUE
GA
G

Svatby

Dramatická montáž

z díla a života Boženy Němcové

Jindřich Honzl

Znění tohoto textu vychází z díla [Svatby](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Dilia v Praze v roce 1962.

Text díla (Jindřich Honzl: Svatby), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uvedte autora-Neužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 17. 5. 2024.

OBSAH

OSOBY	6
I. DÍL.....	9
II. DÍL.....	29
Citováno z knih	52
Ediční poznámka	54

OSOBY

B. NĚMCOVÁ

VYPRÁVĚČ

VYPRÁVĚČKA

DRUŽBA

MLÁDENCI

HOCH

NEVĚSTA

1. DRUŽICE

2. DRUŽICE

3. DRUŽICE

ŽENICH

OTEC NEVĚSTY

MATKA NEVĚSTY

ŽENA

HUDCI

Přední a zadní jeviště pro svatební scény.

Scéna pro B. Němcovou.

Scéna pro vyprávěče a vyprávěčku.

Národopisné části montáže – i když v nich mluví jediná osoba, např. družba, nebo nevěsta, či hoch atp., jsou myšleny vždy scénicky. Slova družby, který zve na svatbu, nebo píseň nevěsty, která čeká v komoře, až pro ni družky dojdou – jsou vždy v textu zapsány jen jako zvuková část celkového svatebního děje. Jako část tohoto děje je tedy nutno inscenovat i družbovo zvaní, i hochovu píseň, i každou část národopisného textu.

Vyprávěč a vyprávěčka jsou jako zpěváci kramářských písní, kteří si pro svůj zpěv vybrali a nakreslili jen některé události, v nichž se jim zalíbilo – anebo ty, jež bylo lze dobře nakreslit.

Božena Němcová – jest hlas i herečka, slovo i hra. Není to komentátor národopisných zvyků, je to hlavní osoba děje a hry. Jméno Božena Němcová není v této dramatické montáži označení pro nezměnitelnou masku, výraz a kostým ani pro nezměnitelnou intonaci slov. Naopak. Postava se mění – ona je to, která jedná, odpovídá slovům i skutkům, jež přicházejí z vnějšího světa, podléhá jim – a vítězí nad nimi. Jako celá hra je i vítězství hrdinky věcí zcela niternou a nemá zapotřebí ani skutečných, ani divadelních soubojů. Protože se tu nitro projevuje téměř jen slovem a mluvící tváří, je potřeba ovládat jemnosti této klaviatury tak dokonale, aby mohl býti posluchač účasten dramatu, které postupuje větami suity.

Hra je vlastně zcela vnitřní, vyjadřuje se jen vzpomínkou, představou nebo snem, a proto se tak svobodně pohybuje v čase i v místě – jako sen, vzpomínka nebo spisovatelčina vize. Přivolává obrazy z nejrůznějších krajů a vybírá ze svatebních zvyků různých oblastí

i dob, neboť hledá písně a obřady, v nichž poezie mluví o nejskrytějších věcech nejsvobodněji. Jednoduché prostředky, kterými se má hra vyjadřovat, žádají, aby se soustředila všechna vynalézavost a jemnost inscenace k jejich vazbě.

I. DÍL

DRUŽBA: Svatba jest radost – potěšení vnitřní všech netoliko sezvaných přátel a hostů, i jiných dobře smýšlejících nepozvaných obyvatelů, ale i také nepřátel.

Ženou býti mající panna aneb nevěsta jak při námluvách, tak při svatbě i k oddávkám za ruku se vodí a jako přinuceně se staví. Jako její pramáti Eva po hříchu svém svobodu ztratila, i ona se stydí a skrývá – jako z nějaké viny, když v otroctví upadá.

Protož i u židů nevěsty tvář zastřena bývá. Skrže takové zastření i Jakub oklamán byl, dostav od Labana místo krásné Rachel kulhavou Liu.

U nás pak namísto toho zastření nevěsta se kupuje, a to nikoli za peníze, ale za díl úrody zemské. Chléb z mouky upečený aneb koláč se za ni dává, což se stávalo, než mince jaká peněžitá ve světě byla, když lidé jednu věc za druhou měnili a obchod vedli. Ale někteří národové, na příklad Turci, i za peníze ženy kupují.

(Jan František Vavák: Smlouvy)

CHLAPCI:

Jedú kupci od Hulína,
pýtajú sa, po čem vlna?
A ta bílá po tolaru
a ta černá po grejcaru.

Ta strakatá, jak kdy platí,
podte, kupci, kupovati.
Pod', kupečku, pod', holečku,
prodáme ti jalůvečku.
Z jalůvečky bude kráva,
z tej nevěsty mladá žena.

(*Sušil, s. 389, č. 626*)

B. NĚMCOVÁ: Já bych si přála velmi moci tak cestovat po všech těch krajinách zde a prozkoumat ty nejodlehlejší kúty v leších, zajisté by se tam mnoho našlo důležitého k poznání lidu a národu.

(*Záhoř, s. 197*)

VYPRÁVĚČ: Paní Boženo Němcová, hvězdo básníků, studánko české řeči! Co vás přivábilo do nízkých světnic se zatuchlými vůněmi šatů, pecnů a rozmarýn? Jakou vidinu pronásledujete, vyhledávajíc pohádkáře, stařenky pamětnice, dívčí zpěvačky a prosté ženy na všech svých osudných cestách po Šumavě, pod Ještědem i na Slovensku? Zapomínáte svého těžkého osudu, když se vyptáváte vesničanů na jejich pohádkové sny, na jejich nevyslovitelné naděje, zahalené do poezie hádanek, pověr a písní? Ach poezie! Ach dětství, šťastné dětství, když jste snila, cítíc babiččinu dlaň na svých vlasech.

B. NĚMCOVÁ: Když jsme přijížděli na svatbu, šly selky do kostela, a tu jsem viděla zas tu roztomilou mošinku z rákosí s nesčetnými barevnými klůcky, jakou jsem sama jako děvče do školy nosívala. Upomínky na moje dětská léta obživly jasně v duši mé a živě mi na mysl uvedly luzný obraz údolíčka... Sladký domov, co bych za to dala, malou chvílku v milých Ratibořicích pobýt... všeka pro mne drahá místa proběhnout.

(Sebr. sp. IX, s. 39; Záhoř, s. 94; Sebr. sp. IX, s. 87)

VYPRÁVĚČ: Maličkost – vaše slaměná torbička s barevnými mašličkami – a přece z ní na okamžik vzlétlo vše, co se kdy jmenovalo vaším štěstím. A od té chvíle vás žene touha a vy hledáte pronásledujíc a jsouc pronásledována.

B. NĚMCOVÁ: Ten selský lid je moje radost. S potěšením vzpomínám na doby, co jsem mezi ním strávila a nikdy nezapomenu na obyvatele okolí domažlického. Tak upřímní a poctiví lidé nenajdou se všude. Mně se nelíbí lid bez upřímnosti, mně se nelíbí sedláci zpanštělí, půlpáni, selky, které si mezi sebou říkají paní a jsou samé hedvábí a zlato. To já nemiluji a takový selský lid mne nezajímá. Mezi prostými, srdečnými, poctivými buláky bylo mi nejvolněji. S potěšením dívala jsem se stokrát za těmi pěknými muži v bílých šerkách s širokým klobúkem na hlavě, zvlášť když pod ním byly dlouhé černé vlasy a neostříhané. Ó já vzpomínám na jejich krásné hory!

(Koresp. Geb., s. 48 a Záhoř, s. 78, 82 a násl.)

VYPRÁVĚČKA: Když jdou rodiče do výmluvy a odevzdají synu statek, syn musí sobě hledat bohatou nevěstu. Jaká to zlá věc, že je sedláku dítě jako nedítě... když se tu jedná o živobytí nebo o statek. Srdce bývá často pravým pastorkem. Kdo dá víc, ten bere. Musil by to být rázný chlapík a k tomu hodně zamilovaný, aby se na jmění neohlížel a děvče bez pomoci do statku přivedl. Nemá-li hoch žádnou bohatou nevěstu pohotově, přehlídnu se všechny selské dcery ve vesnici a okolí, a která by se tak nejlépe pro chlapce hodila, tam se pod rukou stane poptávka. Není-li holčina strana proti tomu, vezme ženichův táta některého kmotra za svědka a jde s ním na smlouvu. Holčiny rodiče mají též svědky, a tak začnou, sedíce za stolem, ve jménu Páně o štěstí svých dětí smlouvat, kdo dá víc... Teprve když je všecko ustanoveno a svatební den určen, začne Jiřík k nevěstě chodit.

(Sebr. sp. IX, s. 41, 62, 29)

HOCH:

Má milá slouží za vodou,
já zase sloužím za druhou,
kterak já si poradit mám,
bych mou panenku dostal k nám?

Koupím si veslo slonové,
stříbrem, zlatem okované,
a sednu si na lodičku,
pojedu pro svou holčičku.

(Erben, s. 241, pís. 14)

VYPRÁVĚČKA: Nevěsta mívala jindy k oddávkám smuteční šat, a též družka musila být tak přistrojena. Nyní má věnec z dělaných kytek, na nichž není ani pozlátka, ani fáborů šetřeno... střevíce s černými mašlemi na špalíčkách kované, ale ne zpředu. Svatební střevíc musí být nevyhnutelně zpředu holý.

(Sebr. sp. IX, s. 46)

NEVĚSTA:

Dvanáct trubačů troubilo,
dvanácte mládenců a krásných panen
sloužilo.

Hrajte mně, muziky, vesele,
dokud mám ještě zelenej věnec
na hlavě.

Až toho věnečku pozbudu,
do roka do dne veselá ještě
nebudu.

(Erben, s. 243, pís. 25)

VYPRÁVĚČ: Vaše oči zarosila vzpomínka, paní. Odvracíte se, protože vaše sny a vidiny mají smutek žhavější, než jej má tato skutečnost. Váš ženich! Když jste jej poprvé uviděla, bála jste se toho vysokého muže v upjaté uniformě drsných způsobů, který byl o patnáct let starší než vy. Přišel poprvé na námlu-

vy do Ratibořic za vašimi rodiči a vy jste si hrála s pannou. Zacházel s Vámi jako s holčičkou, nutil se do žertu. Byl vám tím odpornější. Nechtěla jste ani věřit, že máte být nevěstou. Zavírala jste oči, neviděla a nechtěla jste vidět toho hlučného muže, abyste jej nemusela srovnávat se svým snem.

B. NĚMCOVÁ: Měla jsem před sebou ideál muže, tak jako i ideál manželství. Moje srdce toužilo být velmi milováno, mně bylo lásky zapotřebí jako květině rosy... Já chtěla muže mít, před nímž bych se kořit mohla, jenž by vysoko nade mnou stál, já bych život proň byla obětovala...

(Záhoř, s. 358)

VYPRÁVĚČ: Matka strážlivě odmítla dívčí sny. Vždyť nápadník Josef Němec byl respicientem a čekal na povýšení za podinspektora. Říkali sice o něm, že bývá někdy zhurta nakvašen a že je drsných způsobů. Ale nač čekat v tomto zapadlém horském koutě světa? A ženich naléhal, neboť mladá nevěsta zářila krásou.

(Podle Tilleho, s. 31 a násl.)

B. NĚMCOVÁ:

Och májové noci, zašlé dny!
vraťte se mrtví, vraťte se sny! – – –

Co tam to tam! Divím se sama sobě, a myslím, to není možná – to šťastné děvče tehdy – to jsi nebyla ty. Smát se, tancovat, ať

to již bylo na mlatě, v ratejně nebo na louce, vše jedno, jen když jsem tancovala. – To byla doba, kdy mne ještě těšily nové střevíce, šaty a pentle, že jsem se neděle dočkat nemohla, kde mi bylo dovoleno vzít jich do kostela. – Veselá jsem byla, skotačivá, na stromy, na koně, s chlapci se prát, honit – to byla moje radost.

(Záhoř, s. 216)

VYPRÁVĚČ: Šťastná Betty smála se s družkami svému nápadníkovi, trhala Němcova psaní a koketovala vesele se svými hojnými ctiteli. Ale respicient Josef Němec vymohl si v srpnu úřední svolení ke svatbě a den svatby byl stanoven. Nevěsta se bránila všecka nešťastna a laskavý otec sdílel s ní její bezmocný zármutek, hleděl pohnout ženu, aby ženichovi odřekli, ale matka nepovolila.

(Tille, s. 34)

DRUŽBA: Mnohovážení sousedé. Uctivě vás žádáme, abyste nám za zlé neměli, že jsme do vašeho poctivého příbytku vstoupili. Však ne z vůle naší, ale z vůle tohoto ženicha a svatebních rodičů. Moudrý Šalomoun pověděl, že běda samotnému, nebo jestliže upadne, nemá, kdo by jej pozvedl. Řeč tuto moudrou rozvažoval v srdci svém i tento poctivý mládenec, a aby mohl míti podporu v životě svém, umínil

si v manželský stav vstoupiti. Poněvadž ale takáto věc sama o sobě se státi nemůže, než s dobrými přáteli a vážnými lidmi, tedy skrže mne prosí, abyste nás ve středu předně do chrámu Páně, potom i do jeho příbytku doprovodili a také jeho hosté byli.

(Družba z Velké)

VYPRÁVĚČ: 12. září 1837 byl panský dvůr v Ratibořicích plný zvědavců, kteří prohlíželi čtyři kočáry s přemovanými kočími. Svatební hosté vystoupili po příkrých schodech k bytu Panklových, kde čekala ubledlá nevěsta ve světle modrých šatech, zahalena bílým závojem. Plakala. Družičky živě cítily s nevěstou, a ještě když vily věnečky, se sepjatýma rukama prosily, aby se Betty nečinila nešťastnou s mužem, jenž se k ní nehodí. Ale všechen vzdor byl marný.

(Tille, s. 34)

DRUŽBA (*před nevěstiným příbytkem*):

Rybičky v hlubinách, ptáčkové v huštinách,
a moje zlaté panenky v hlubokých komorách.
Kuřátka na hůře, děvčátka v komoře,
a vy zlaté panímámy, otevřete dveře!

DRUŽICE (*za dveřmi*):

Dveře jsou zavřeny, stýblem zastrčeny,
a ty zlaté panímámy otevřít nechtějí.

DRUŽBA:

Ale se nestarám, výplatu v ruce mám:
jen mi nevěstu vydejte, dobře zaplatím vám.
Jsem družba zjednaný, k vám posel vyslaný,
chci si nevěstu vyplatit tvrdými tolary.
Nevěsto, pojdte k nám, ať vás ženichu dám:
už vás žádný nerozvede, až někdy Pán Bůh sám.
Už vás nerozvede, ani nerozloučí,
až na smrtelné posteli Pán Bůh všemohoucí.

(Erben, s. 244, č. 27)

Na jevišti sedí městská NEVĚSTA zahalená bílým závojem.

B. NĚMCOVÁ (*mluví k figuríně NEVĚSTY*): Dnes se mi zdálo o tobě, měla jsi svatbu: matka tvoje měla bílé šaty, paní Holovská byla v hrozném přistrojení a Matyllda za družičku. Ženicha jsem neviděla a tys byla smutná a já mezi společností a žádný se mnou nemluvil, žádný si mne nevšiml, jako bych tu nebyla. Šli všichni do zahrady pěkné a povídalo se, že tě odvezou k ženichovi, a já chodila za vámi nejzadnější, sama, a bylo mi tuze teskno; každý ti přinesl dárek, jen já ti nic nedávala, tys ale najednou vstala, trhala květiny a dávala je hostům, a oni odcházeli, a když i Matyllda francouzskou růžičku si odnesla, sedlas ty k pianu, které tam stálo, a začala jsi zpívat loučení; se vším ses loučila, co ti bylo milé, i na mne jsi vzpomněla. Já stála za tebou, a když jsi po písni zalomila rukama a vzdychla: „Tak tedy musím jít,“ políbila jsem tě na čelo a tys nic neřekla, jen jsi na mne pohlédla s výrazem bolesti a pak jsi

mě obejmula a tak jsme se držely a plakaly, až jsem se z toho probudila. Přemejšším, co asi ten sen znamená, a je mi jaksi teskno, cítím stále, jako by tvoje hlava na mých prsou ležela a rámě tvé o mou šíji se ovinulo. Začínám na své sny více věřit... Proč říkat, že to je jen sen, když mi zůstane toho pocit po celý den.

(Záhoř, s. 198 a 214)

Ve světnici sedí za stolem svatební hosté bez nevěsty.

DRUŽICE: Tichounce, tichounce, už jsou tu!

Zvenčí se zatuká na dveře.

DRUŽBA ŽENICHŮV (za dveřmi): Otevřete, otevřete! (Třikrát volá a tluče. Teprve po třetím zatukání se odpoví.)

DRUŽICE: Co tu hledáte?

DRUŽBA:

Ctné a šlechetné panny družičky
i mnoho vzácné paničky!
Prosím, nám za zlé nemějte
a na mou řeč pozor dejte:
jezdili jsme přes hory a doliny
přes pole a křoviny, všude se ptajíce,
všude hledající
jistého vzácného pokladu;

až nám dobří lidé dali radu,
že by se nacházel v tomto příbytku
a zvláště v tomto pokojíčku;
okolo něho pak samy,
že jsou jenom krásné panny,
i vzácné paní co komornice,
toho pokladu ostříhajíce.
Nechceme my žádnou zlou vůlí,
ani spurnými slovy dobývati,
ani železnými sochory vypačovati:
nýbrž máme dar připravený,
stříbrem zlatem okrášlený,
kterýžto jak jenom uhlídáte,
doufám, že nám ten váš poklad dáte.
Jen nezdržujte dlouho naši žádost,
ať rozmnoží všech přítomných radost.

(Erben, s. 244, č. 28)

DRUŽICE: K pokladu vás dříve nepustíme, dokud na tři otázky neodpovíte. Hádejte, co je to? – Běží, běží, až se třese, bílý šátek v ruce nese.

DRUŽBA: To je družice!

DRUŽICE: Chyba! – Vlna na vodě! Hádejte podruhé: Běžela lvíce od Kamenice, kam pohlédla, tráva zbledla. Co je to?

DRUŽBA: Nevíme.

DRUŽICE: Kosa! – Ale teď uhádněte, nebo poklad nevidíte: Mezi dvěma horama bije beran rohama. Co je to?

DRUŽBA: Zvon!

DRUŽICE: Dobře jste odpověděli, a proto vám k našemu klenotu dveře otvíráme. (*Vystrčí ze dveří talíř. Je slyšet, jak z průvodu ženichova na něj dávají peníze.*)

DRUŽBA s ženichovým průvodem vstoupí. DRUŽICE podá DRUŽBOVI sklenici vody, ale dvakrát ji utrhne, než ji podá potřetí. DRUŽBA vylije sklenici vody za sebe přes rameno.

DRUŽICE:

Vítám vás všechny vespole,
jak domácí, tak přes pole.
Kdyby vás tu bylo sto padesát,
chci vám všechněm po kytičce dát.
Pane ženichu, chci se tě uctivě ptáti,
co ode mne chceš žádati:
šáteček, kytičku, nebo pannu nevěstičku?

ŽENICH: Všecko napořád.

DRUŽICE:

To se mně, pane ženichu, líbí,
že přijímáš ode mne dobrý i zlý.
Pánbůh ti dej štěstí
a mně ještě lepší.

(Připne ŽENICHOVI kytičku. K DRUŽBOVI.)

Až já se vdávat budu,
všecky vás na svatbu zvátí budu.
Zabijeme krávu rohatou,
budeme strojit veselku bohatou.
Rohy dáme do zelí,
abychom byli hodně veselí.

(Připne DRUŽBOVI rozmarýnu a dá mu šátek.)

DRUŽBA *(se obrátí k svatebním RODIČŮM a hostům):*

Pokoj domu tomuto!
Když se Adam procházel po ráji,
po sadech, po lukách, též po háji,
zpozoroval v mysli své,
že zvířátka dvě a dvě,
radující se v samém blahu
a bez bolu,
a on, ač všeho tvorstva pán,
sobě samému jest ponechán.
Tu hned ve své lidské duši
kormoutí se a tváře smuší.
I řekl Bůh Otec Synu svému
a Duchu svatému.
Není dobře tvorů
mému samotnému
v ráji žítí,
aby moh šťasten býti.
Pročež smilujme se nad ním,
učiňme mu společníci
rovnou jemu pomocníci.

A tak se Pán Bůh smiloval nad Adamem,
a to v ráji samém.
Dopustil naň tvrdý spánek
jako libých větrů vánek,
a když Adam tvrdě spal,
Pán Bůh z jeho boku jedno žebro vzal.
Z něho byla Eva učiněna,
převelice krásná první žena.
Sám Bůh Otec dělal družbu,
Bůh Syn převzal kněze službu,
za svědka byl svatý Duch
a z andělů hostinský kruh.
Tak se první svatba způsobila
Pánu Bohu ke cti, k chvále milá.
Všecky tyto známé věci
šly našemu panu ženichovi k srdci,
umínil on sobě svůj panický stav proměnit
a do stavu manželského vstoupiti.
Pročež chodil leckde po zahradě boží,
spatřoval tam všude všelijaké zboží,
až konečně v tomto bytu,
v milostivém nebes svitu
našel drahocennou perličku,
libovonnou růžičku.
Dnes pak přišel prosit otce, matku,
by mu od nich v tomto jejich statku
bylo dáno dovolení
vzít si perlu nad vše jmění.
Pročež ho trochu utište
a moji prosbu vyslyšte.

Laskavě s námi jednejte
a pannu nevěstu nám vydejte.

DRUŽICE:

Vaši prosbu vyslyšíme,
nevěstičku vám vydáme.
Jděte pro ni do komory,
ona tam za dveřmi stojí,
bílým šátkem sobě
utírá oči obě.

(Vykoukal, s. 32, 33)

VYPRÁVĚČKA: Družba, ženichův svědek a několik žen jdou do srubu, kde nevěsta sedí. Srub je vybílen a kolem stojí nevěstin nábytek v pěkném pořádku. Na levé straně lože s nebesy a do vrchu vystlanými poduškami; na pravé straně strakatými tulipány malovaná alměř. Kužel na přeslici je nadít hebkým lnem, a za červenou haraskou je šest nových vřetánek zastrčených, na každé špici je červené jablko. Na židli u lože seděla nevěsta a plakala, až jí srdce usedalo. Když jsme přišli, vstala, podala nám každému ruku, pak sedla znova a naříkala: „Má zlatá mamičko, můj zlatý tatíčku, že vás opustit musím!“ Při tom jí tekly slzy z černých oček po buclatých tvářích jako bohatý hrách.

Na jeviště přijdou tři zahalené ženy.

Na Domažlicku přivádí teď družba nevěstu k ženichovi do světnice. V jiných krajích přivedou ženy k ženichovi nejdřív stařenu zahalenou plenou a družba se ženicha ptá, je-li to nevěsta, kterou hledá. A když slyší, že to není ona, přivedou ženy z nevěstiny komory družici také zastřenou plenou. Když i ta je ženichem odmítnuta, ptá se zahalená ženicha:

ZAHALENÁ DRUŽICE: Či nás nepřijímáte? Či vám nejsme dost pěkné?

VYPRÁVĚČ: Přijímáme, přijímáme, ale na tom nepřestáváme.

ZAHALENÁ DRUŽICE: A po čem poznáte, že my nejsme vaše nevěsta?

VYPRÁVĚČ: Po tom, že nemáte jistého znamení.

VYPRÁVĚČKA: Potřetí jdou ženy do komory a přivádějí nevěstu, kterou skryjí šátkem jako předešlé. Jak ji ženich uslyší promluvit, zavolá: „To je ona!“

DRUŽICE odkrývají třetí zahalenou postavu. Je to NEVĚSTA. Podává ŽENICHOVI ruku. DRUŽICE prostře na zem před rodiči šátek. ŽENICH a NEVĚSTA poklekají před RODIČE.

DRUŽBA: Panno nevěsto, tento počestný mládenec přišel požádati o tebe. Přede všemi těmito vzácnými hosty řekni, chceš-li býti jeho ženou a jemu až do smrti oddána.

NEVĚSTA: Když je to vůle boží, chci.

DRUŽBA: Na důkaz toho všeho, podejte si ruce.

ŽENICH a NEVĚSTA tak učiní.

Nemyslete, milé dívky, že stav manželský, do kterého vstupujete, je zahrada růžová, ale je to škola křížová. Ať láska nekonečná učiní šťastné vaše manželství. Slyšíš, ženichu, že nebyla žena vzata z hlavy ani z paty, ale z žeber od srdce, tak aby nevěsta, kterou ty nyní za ruku držíš, nebyla ani za korunu hlavy, ani za podnož noh tvých. (*Obrátí se k MATCE NEVĚSTY.*) Šlechetná matičko, dobrý tatíčku, pohlédněte na tuto svou dceru, která tu před vámi klečí, za vaše pečlivé vychování a za všechno, cožkoli své duši i tělu prospěšného od vás dostala, děkuje.

NEVĚSTA (*klečíc s ŽENICHEM před RODIČI*): Moje matičko předrahá, můj nejdražší tatíčku, prosím vás pokorně za odpuštění všeho, čím jsem vás rmoutila, nebo vám ublížila.

ŽENICH: Nejdražší matičko a tatíčku, děkuju vám, že jste svou dceru poctivě vychovali a ve všech věcech pocvičili, a prosím vás, abyste i mě ode dneška za vlastního syna považovali.

DRUŽBA (*předříkává*): A slibuju vám...

ŽENICH: A slibuju vám...

DRUŽBA: ... že se budu vždy starati...

ŽENICH: ... že se budu vždy starati...

DRUŽBA: ... aby vaše dcera...

ŽENICH: ...aby vaše dcera...

DRUŽBA: ... vždy šťastna byla.

ŽENICH: ... vždy šťastna se mnou byla.

OTEC NEVĚSTY: Nejmilejší děti, štěstí provázej vás celým životem.

MATKA NEVĚSTY: Zdraví a štěstí vyprošuju ti, milá dcero, pro tebe i tvoje děti. Dceruško moje předrahá! Má dobrá děvečko! I ty mne opustíš... *(Pláče.)*

VYPRÁVĚČKA: Proč vám, paní, připadají slova tak známá, odkud se vynořují ti trubači, družky, které mají na hlavě po rozmarýnovém věnečku, červené šátky, věnec z dělaných kytěk a v šátku svázaný bochník? Proč vidíte straň a na ní lípu zřetelněji než tuto světlici? Proč všechno přítomné mizí ve vašem vidění?

B. NĚMCOVÁ: Strakatý průvod blížil se k vršku, kde jsem seděla. Šla jsem s nimi. V nedaleké vesnici je kostel s hřbitovem kolem. Tam jsme zastavili. Kněz a zpěváci nás čekali a obřady se počaly. Kněz udělal nad nevěstou poslední kříž, děvčata sejmula věnečky z hlavy, chlapci vzali kytky a posypali jimi nevěstu. Ruce zalomené, ohnuta k dceři plakala máti a naříkala hlasitě: Má drahá Manko! Má dobrá děvečko! Již mne nebudeš těšit. – Otec nepromluvil slova, ruce na prsou

přeložené díval se kalným okem na svou dceru. Jen chvílemi vyvinul se hluboký vzdech ze stísňených prsou a ústa se křečovitě stáhla, ale tu přikryl honem tvář širokým kloboukem, aby nebylo vidět jeho násilný pláč. Čtyři chlapci spustili bledou nevěstu do úzké komůrky a posypali květinami její bíle a červeně omalovanou rakev. – – – Lidé se rozešli a svobodná chasa pospíchala do hospody, kde nevěstinu památku propili a protancovali.

(Sebr. sp. IX, s. 94)

VYPRÁVĚČ: Svatba odjela do kostela. Před oltářem, kde slunce zlatí kruh starých barevných figur, farář vykonal svatební obřad.

B. NĚMCOVÁ: Smutno mi bylo, když jsem šla za sklíčenými rodiči z malého kostelíka a mnohá vzpomínka mi srdce sevřela. Má svatba! Můj pláč!

(Sebr. sp. IX, s. 95)

VYPRÁVĚČKA: Bylo to ve Skaličce, hodinu cesty od Ratibořic. – – – Svatební veselí okrášlilo slavnost, kterou se tehdy otvíral nový, prostranný sál Steidlerova hostince, stojícího u nové císařské silnice. Byla to slavnost květin – výstava nejkrásnějších dahlií, kterou uspořádal Jiřínkový spolek ze Skaličky a okolí. Jiřínky byly v letech čtyřicátých minulého století exotickou zvláštností. Dovezeny z Mexika, staly se v západní

Evropě skleníkovou a zahradní vzácností. Na první výstavě jiřinek ve Skaličce měly být nejkrásnější květy východních Čech vyznamenány cenami. Steidlerův hostinec zářil květy a barvami. Bílý lev na hostinci nesl korunku barevných jiřinek, v sále vítalo hosty tisícero rozmanitých květů a girlandy, které ovíjely nápis z bílých jiřinek: Sláva Dahlii! Umné i veselé přípitky oslavovaly vítěze, hudba a víno rozjařovaly srdce. Večer byl uspořádán ples. Dahlie vyznamenané dnes cenami sklonily své skvoucí květy, zastíněny krásou nevěsty, která byla uznána královnou plesu. Betty, nyní již choť respicienta Josefa Němce, tančila v rozjařené společnosti vášnivě po celou noc. Loučila se v zanícení se svými dívčími sny, zapomínajíc v náručí tanečníků na minulost – i na budoucnost.

(Podle Tilleho, s. 35)

Konec I. dílu.

II. DÍL

B. NĚMCOVÁ: Chce-li kdo vidět pravou radost, ať se přijde podívat na selské posvícení nebo na selskou svatbu. Kdyby byl sedlák břemenem stísněn, až by se pod ním k zemi skláněl, v tu chvíli vše odhodí, zapomene na všechny trampoty a žije jen z radosti. Kdyby mu stála smrt za patami, on by se po ní neohlížel a v bujném kolečku třeba do náručí se jí zatočil.

(Sebr. sp. IX, s. 49)

VYPRÁVĚČKA: Pozdě do noci byla mládež pohromadě, neboť se tancovalo. Ženich s družbou vyprovázeli starosvatu domů, připomínající při rozchodu, že se časně z rána zase dostaví. Ráno byli obyvatelé Ratibořického údolíčka záhy na nohou. Nemohli přece zvědavosti odolat podívat se na svatbu, o níž se již tolik neděl mluvilo, jak hlučná bude a že pojede nevěsta na panském kočáře s panskými koňmi do kostela, že bude mít drahé granáty na krku, vyšívaný bílý fěrtoch, z růžové dykyty kabátek a barvy oblakové sukni, to všechno věděli již na Žernově dříve snad ještě, než nevěsta na to pomyslela. Na takovou hlučnou svatbu nejít se podívat, nepodívat se, jak nevěstě věneček sluší, mnoho-li slzí vylije, jak hosté ustrojeni jsou, nebylo by nikomu ani k odpuštění bývalo. Toť zase kus děje v historii jejich, to zavdalo látky k řečem na půl léta nejméně – jak toho pominout. Když Proškovíc a myslivcovic, kteří se byli na Starém bělidle stavili, k hospodě přišli, mu-

seli se do dvorku tlačit nastaveným lidstvem. V hospodě byli již hosté z nevěstiny strany shromáždění. Pan otec byl vyfintěn, botky se mu leskly jako zrcadlo a v ruce držel stříbrnou pikslu. Byl nevěstin svědek. Babička měla též svatební svoje šaty, na hlavě sváteční holubičku. Družičky, mládenci, tlampač nebyli v hospodě, ti šli pro ženicha na Žernov a nevěsty také nebylo v sednici, byla chována v komoře. Najednou se rozlehl na dvoře křik: „Už jdou, už jdou!“ a ode mlýna zaznívaly tóny klarinetu, fléten a houslí. Přiváděli ženicha. Mezi diváky nastal šepot. „Dívejte se, dívejte!“ strkal jeden druhého. Ženich přicházel k prahu, kde hospodář s plnou sklenicí ho vítal... Když dostali snoubenci požehnání, vzal družba nevěstu pod jednu paži, mladší družičku pod druhou, ženich vzal starší družičku a tak pár za párem vystoupili ze stavení, berouce se k vozům a kočárům, které na ně čekaly. Družice točily šátkami, zpívaly, chlapci jim přizvukovali, jen nevěsta tiše plakala. Diváci se rozeběhli a sednice zůstala na chvíli prázdná. Matka seděla u okna, modlíc se za dítě, které již tolik let snášelo se svatou trpělivostí její mrzuté rozmary. Avšak brzy začaly se stoly sestrkovat a příkrývat. Když se svatebníci z kostela vrátili, sedlo se ke stolu. V čele všech seděl ženich vedle nevěsty a družba se staral o družice, které mu předkládaly nejlepší sousta. Jídel i výsluh, všeho bylo dost, kdo šel kolem hospody, dostal jíst a pít, všechny ty děti, co přišly „na čumendu“, nesly plné klíny pečiva domů.

(Sebr. sp. II, s. 271)

Horňácká hudba z moravského Slovácka. Světnice s horňáckou svatbou. NEVĚSTA sedí v rohu mezi několika DRUŽICEMI. ŽENICH mezi HOCHY. Vchází DRUŽBA se svatební kyticí a s koláčem. Do koláče je zastrčen stromek ověšený fábory, jablíčky, sklíčky, umělými květy a figurkami.

DRUŽBA: Šírej, šírej, ať já možu blížej. (*Staví kytici před NEVĚSTU.*)
Jako každé stromoví z malého jadrka se rodí, z manželského stavu celý svět přináší slávu. Tak tito manželé, když se budou milovat, budou ještě za rok něco kolébat.

HUDCI hrají tuš.

DRUŽICE:

Hrajte jí, hudci, hrajte jí,
a vy ženichu, hažte jí.

ŽENICH hází do koláče peníz.

DRUŽBA:

Pan ženich se prohlašuje,
že on nevěstě něco daruje,
a že než by kolébal a choval,
že by rači vlácel, oral,
a tak si umínil dát nevěstě tolar.

HUDCI a DRUŽICE:

Hrajte jí, hudci, hrajte jí
a vy, maměnko, hažte jí.

MAMĚNKA (*hází peníz do koláče*):

Dávám ti jen málo,
nech ti nebe štěstí přálo.

HUDCI a DRUŽICE:

Hrajte jí, hudci, vesele,
ať se jí srdéčko zasměje.

HUDCI hrají a DRUŽICE zpívají, dokud se všichni nevystřídají a dokud nedá každý peníz do koláče.

DRUŽICE vysypou peníze z talíře pod koláčem NEVĚSTĚ do klína.

DRUŽBA: Pověz mi, družičko, z čeho je ten koláč.

DRUŽICE: Z tučnosti zemské, z rosy nebeské, z jarního deštíčka,
z polního větříčka.

DRUŽBA: Co ty věci na koláči vyznamenávají? Co ta jablíčka?

DRUŽICE: Že naši první rodičové skrze jablko v ráji zhřešili.

DRUŽBA: Co ten šáteček?

DRUŽICE: Že ti novomanželé budou v potu tváře pracovat.

DRUŽBA: Co znamenají ty dvě postavičky?

DRUŽICE: Adama a Evu.

DRUŽBA: Milá družko, dobře jsi odpověděla, za odměnu zatřep
sobě tím stromkem, a co spadne, o to se rozdělíme.

DRUŽICE třepe stromkem.

DRUŽICE: Třepu, třepu pro nevěstu, aby spadlo dětátko. (*Setřepe
figurku a s jáсотem ostatních ji podá NEVĚSTĚ. Třepe stromkem
tak, aby věci padaly ostatním DRUŽKÁM do klína.*) Chyťteje,
družky, chyťteje!

DRUŽICE chytají, vyskajíce radostí.

DRUŽBA (*zatím vzal sklenku ověnčenou rozmarýnem a zdvihl ji
k připítku*): Družičko starší, má nejmilejší, беру tuto sklenku
rozmarýnem ověnčenou, kořaličkou naplněnou, připíjím ti
o tvůj zelený vínek poprvní.

DRUŽICE: Co bych já za ožralkyni byla, abych při prvním připíjení
svůj zelený vínek propila. Pro můj zelený vínek musil můj
tatínek do Prahy jeti, na sto koních, na sto vraných, aksami-
tem šírovaných. Kdyby byl ten koníček bez jedné podkovy,
nebyl by vydaný od mojí mamičky z komory. Kdyby byla ta
podkova bez jediného hřebíčka, nebyl by vydán od mého
tatíčka.

Hudba, DRUŽICE a DRUŽBA připíjejí.

DRUŽBA: Družičko má starší, má nejmilejší, připíjím ti o zelený
víněk podruhé.

DRUŽICE: Co bych já za ožralkyni byla, abych při druhém připíjením svůj zelený vínek propila. Kdo chce můj věneček míti, musí sobě pro takové kvítí do Prahy jíti. Tam v Celetné ulici jsou tři krásné panenky, nad kterými tři kohouti zpívají, že všeckým mládencům srdečka plesají.

Hudba a přípitek.

DRUŽBA: Družko má nejmilejší, má nejmilejší, připíjím ti o zelený vínek potřetí.

DRUŽICE: Když já jsem šla přes jeden kopeček, nad tím kopečkem byl stromeček, na tom stromečku byl slavíček. Ten slavíček zpívá, až se celé derflanské pole rozlívá. Já bych ještě krásněji zpívala, kdybych vás za muže dostala.

Hudba. Přípitek. DRUŽBA tančí s DRUŽICÍ.

DÍVKA:

Ej, co pláčeš, co ti je,
mé srdéčko rozmilé.
A já pláču svého
víнку zeleného.

(Kretz, s. 10 a násl.)

VYPRÁVĚČ: Družbové a starosvaty, družky a mládenci, copak všecky ty věci vyznamenávají? Proč nevěsta nejí ani nepři-

píjí, proč sedí němá, bez úsměvu i bez pláče, proč je všecka neživá, jako by sochu za stůl posadil?

ŽENA: Odkakživa tak bývalo, že nevěsta nesměla ani žalosti, ani radosti najevo dát; vždy se říkávalo a také platilo: veselá nevěsta – zarmoucená žena.

VYPRÁVĚČ: Každé její slovo soudíte, každý pohled chytáte, kterým prstem hýbe, dobře pozorujete.

ŽENA: Co prsty znamenají? Poslyšte: dvěma prsty jí, dvě děti živí, když jí všemi desíti, deset jich má živiti.

VYPRÁVĚČ: Bude-li v manželství šťastna, na prstech také záleží?

ŽENA: Ne na prstech, ale na šatech.

VYPRÁVĚČ: Počínám se už bát vašich znamení.

ŽENA: Modrý šat věští jisté neštěstí.

VYPRÁVĚČ: Modré nevěsty jsem neviděl. Ani na vsi, ani v městech. Všecky byly bílé.

ŽENA: Bílá barva značí umříti.

VYPRÁVĚČKA: Závoje bílé – bílé lože. Blednoucí čelo – bledý ret... Srdce sotva že bije. Měsíc i hvězdy bledě svítí. Nevěsta vzpomíná na zářivé nebe, na májovou noc. Jiný je to ret, do jiného náručí bezvolně klesá. Ráno, při úsvitu vstává bledá žena a zmateně

se ohlíží. Nebe je šedé, krajina pokryta sněhem, ze stromů padá žlutý list, list po listu, jako naděje zklamaného srdce.

(Sebr. sp. IV, s. 398)

B. NĚMCOVÁ: Má milá Adélo! Vdala jsem se jednak z vlastního nerozumu, jednak z dobře míněného přemlouvání matčina. Adélo, v osmi dnech svého manželství plakala jsem první své slzy – hořké to slzy! Jak krásným, jak nádherným představovala jsem si žití po boku milovaného muže, leč ten život mně určen nebyl. To jen viděla jsem velmi záhy, ačkoli málo jsem znala svět a byla dosud mladá, že naše povahy se k sobě nehodí a že mezi námi nikdy nemůže být pravý soulad. Byla bych opustila Němce hned, kdybych nebyla měla dítě pod srdcem. Zbyla mi tedy jediná vášeň – láska k mým dětem, a pro tu trpěla jsem výsměchy, všechny sprostoty, pro tu obětovala jsem se otroctví, jež je často mnohem horší než otroctví v Americe.

(Záhoř, s. 318 a dopis Karlovi)

Čepení. NEVĚSTA s DRUŽICEMI a ŽENAMI, které jí rozplétají vlasy a nasazují čepec.

NEVĚSTA:

Spánembohem, kamarádky,
už já mosím z tej zahrádky,
z tej zahrádky rozmarýnu,
ja, bože, snad zahynu.

DRUŽKY:

Můj vínečku polajkový,
vila jsem ťa v širém poli,
vila jsem ťa helekaja,
včil ťa skládám naříkaja.
Vila jsem ťa z rozmarýnu,
včil ťa skládám v bílém klínu.

NEVĚSTA:

Iné panny v šenku skáčú,
a já smutná doma pláču.

(Sušil, s. 385, č. 1183)

VYPRÁVĚČ: Němec měl jako respicient 44 kr. denního platu, ale spoléhal, že se co nejdříve stane úředníkem. Vídeňská dvorní komora jmenovala ho teprve rok po svatbě podinspektorem v Kutné Hoře. Němec zatím, než dekret obdržel, šel 4. srpna na obhlídku s vrchním myslivcem pohraniční strážce. Cestou zadrželi člověka, jež podezřívali z podloudnictví. Voják, který člověka doprovázel, podloudníka divoce hájil. Němec jej chytil a ztrestal. Přišel všecek rozčilen domů a polekal ženu, která po dvou dnech porodila synáčka. 8. srpna slavila křtiny a 15. srpna dostal Němec zprávu, že jeho jmenování je zastaveno pro vyšetřování. V prosinci bylo mu oznámeno, že je zbaven služby beze mzdy. Nebylo to naposled, že byl Němec úředně trestán nebo přeložen. Tak se Němcovi stěhovali do Litomyšle, do Polné, do Domažlic, do Neumarku, do Nymburka, do Liberce a každé stěhování znamenalo pro Němcovou

s dětmi nové starosti a novou bídu. Co vytrpěla Němcová za ta těžká léta, o tom vyprávěla později svým přátelům: jak se roztrásala, jsouc podruhé těhotna, na úzkém prkénku selského vozu, když se stěhovali v nepohodě a zimě horskými cestami, jak snášela s lehkou myslí trpkou bídu a jak to plahočení zanechalo na jejím zdraví neblahé stopy po celý život. Vše snesla, její sladkou důvěru v život a v lidi nepodkopala starost, bída a neštěstí. Neboť věřila, věřila ještě snům svého mládí.

B. NĚMCOVÁ: Zahalena v černý šat kráčící žena na horu. Cesta je příkrá, drsná, kluzká. Noha její rozedrána do krve, šat pomazán blátem, poslintán plížící se havětí, roztrhán trním a bodláčím. Země se nezelená, nebe nesvítlí. Chmury těžké se hrnou kolem ženy, zastiňující jí cestu, pod nohou vidí propast a divé proudy valící se v ní řeky. K smrti utýrána, umdlena stojí na rozcestí. A kde je ruka, která by jí ukázala: Tudy jdi! – Nikde. – Musí sama kráčet. – Zoufale dívá se do ječících vln! Zdaž by nebylo lépe vrhnouti se do chladných těch vln a rázem ukojiti všechny ty palčivé bolesti a touhy? K čemu se plížiti tím životem déle? – Kde jaké ukojení? Kde cíl mé cesty? Touha neodolatelná pohání mne sem a tam. Láskou horoucí bych objala celý svět, lásku podávám lidem, a oni mi srdce rozdírají špendlíkem! Že se lásce kořím, nazývají hříchem, že svobodu miluji – za to mne křižují, pravdu-li mluvím, zle, a lžu-li, lají mi. Jak to snést? V nevědomosti zhřešila jsem proti tobě, lásko svatá, a trest mne neminul! Já se kála – plamenem bolesti. Bolest mne očistila, uvědoměna se vrhám k tvým nohám, o lásko svatá, všemohoucí, přijmi dítě své v milost svou, sešli mi hvězdu, která osvítlí dráhu života mého! Svatá Maří Magdaleno, pros za mne! – K nebi zvedá žena rámě. Šedý závoj padá z hlavy

ženiny, čelo jasně svítí, chmury se rozptýlí, kolkolem růžový svit. Na nebi třpytí se slunce, měsíc i hvězdy, země odívá se zeleně, květiny dýší vůní, z hory zaznívají harmonické tóny čarovného stromu jako harfy znění, hlahol zpěvů andělských, klokot slavíka. – Ladná děva sklání se k ženě, bere ji v náruč a unáší k světlému trůnu, kde vznešený vidí žena obraz svůj v živé kráse. A vstříc jí přicházejí krásné postavy s ozářeným čelem, vítají ji, nazývají sestrou. Nejkrásnější z nich, zahalena v proudy zlatoskvoucích vlasů, objímá ji, kleká k nohám Jeho, plesajíc s tváří nadšenou: „To je náš Bůh! Bůh ten je láska! Milujte se a budete spaseni!“

(Sebr. spisy IV, s. 399 a násl.)

VYPRÁVĚČKA: Život v manželství stal se Němcové trýzní citlivého srdce a dlouhým pásmem existenčních starostí, neboť muž byl služebně překládán z jednoho konce Čech na druhý. V roce 1842 byl přeložen do Prahy. V Praze přišla Němcová do styku se vzdělanou vlasteneckou společností českou, se spisovateli i básníky probouzející se novočeské literatury. Sama rozvila se svěží krásou svých třiaadvaceti let. Jasný duch, srdečnost a družnost, se kterou se krásná žena seznamovala, shromáždily kolem ní mnohé ctitele, mezi nimiž byl vzdělaný lékař dr. Čejka a mladý básník Václav Nebeský. V druhé polovině března 1843 pořádala vlastenecká společnost výlet do Hvězdy. Nebeský doprovázel Němcovou na zpáteční cestě. Byl krásnou venkovankou mocně zaujat. Vzplanul nadšením, mluvil o svých nejmilejších a nejtajnějších myšlenkách: o poslání českého národa, rozvíjel dějinnou filozofii Hege-

lovu, mluvil o úkolu ženy v národě... Němcová poslouchala unesena večerní náladou i skvělými větami, které ji vyváděly do nových krajů duchového vesmíru. Opájela se jeho světly a stáपěla se v kouzelném moři jeho tajemství. Cítila rozkvétati poprvé ve svém srdci ono zázračné štěstí, o kterém snila jako dívka. Přilnula k němu s celou důvěrou své vznětlivé duše, svého vroucího srdce, hladového po odezvě ducha. Nebeský a Němcová nedoznali si ještě, co je zázračnou silou pudilo k sobě, ale v obou probudilo jejich setkání všechnu sílu i všechny půvaby jejich básnických talentů. Tehdy napsala Němcová svou prvou báseň.

VYPRÁVĚČ: Ale báseň byla potlačena úřadem, a láska společností. Styk Boženy Němcové s Nebeským neušel slídívým očím a oběma způsoboval trpké chvíle. – – – Nebeský se rozhodl studovat ve Vídni. Němcová byla odchodem Nebeského zdrcena. Zdálo se jí, že její štěstí se zhroutilo provždy. Roznemohla se prudkou horečkou, a když se probudila z mdloby, hrozila se, že má žítí dále.

B. NĚMCOVÁ:

Pod pahorkem, pod zeleným
Opava se točí;
škoda, škoda nastokrát těch
jasnomodrých očí.

Pod pahorkem u potoka
děvče s matkou sedí
a do chladných bujných vlnek
s toužebností hledí.

„Nech, matičko, nech mne koupat,
pálí tak slunéčko.“ –
„Chraň Pánbůh, utopíš se,
má zlatá děvečko!“

Vábné moci neodolá,
přec ku břehu kráčí;
a již jedna hravá vlnka
bílé nožky smáčí.

„Nechod' k vodě,“ lká matička,
„vodník pro tě sáhne,
do své skleněné komůrky
pod vodu tě stáhne.“

Proč v té vodě, jak v zrcadle
děvče pohled stápní?
Snad ji vlastních tváří růže,
očko modré vábí?

Ne, tak – z tiché tůně jen se
bledý chlapec dívá
a kyticí čarokrásnou
na panenku kývá.

„Ke mně pojd'! Ty květy ladné
všecky budou tvoje,
klenotů a perel dám ti
jako včelek roje.

Pod vodou je ticho, volno,
budeš se mnou hráti,
a v mém krystalovém zámku
budem spolu spáti.“ –

Tak ji láká, by po lilii
ručinkou jen sáhla –
ta se nahne, nožka klesne
již ji vlna stáhla.

(Sebr. spisy IX, s. 5–6)

VYPRÁVĚČ: Němec roztrpčen životem v Praze a přesvědčen, že mu správa úřadu křivdí, požádal roku 1850 o místo v Uhrách. Byl tam také ustanoven v Miškovci na Slovensku. Paní Božena Němcová odmítla jeti s ním. Rozhodla se najmout si byt v Praze a živit sebe i děti spisovatelstvím. Cítila se silna i šťastna ze svého osvobození, malovala si jasnými barvami svůj příští život. Ale skutečnost i poměry padesátých let minulého století sevřely její rozlet a zkrušily těžce její odvalu. Její tvůrčí spisovatelskou práci na povídkách odměňoval nakladatel Pospíšil tak, že jí platil méně za arch, než dával písáři, jenž opisoval rukopis pro tisk. V domě nebylo sousta ani pro děti, Němcová prosila o drobné půjčky, nejedla téměř, a nakonec upadla zoufalá a bezradná do nemoci.

B. NĚMCOVÁ: Jsem letos jako vězeň. Ani nepřijdu do zelena a co nevidět bude tu zima, ta smutná zima, kterou nemám ráda.

Dnes fičí mrazivý vítr, šedé oblaky prohánějí se jeden přes druhý, kavky létají krákorajíce od Kateřinské věže až k mým oknům. Nechybí k zimnímu obrazu nic než sněhový šat. – Jen na týden, na čtrnáct dní někam ven a moci bezstarostně žít – jak bych ráda zase přes zimu trpěla; bylo by mi to i k práci velice třeba, neboť cítím na sobě nejen tělesnou, ale i duševní ochablost. Spaní, kterému jsem se nikdy ráda nepodvolila, podléhám nyní bezvolně... Málo jsem nyní psala – skoro samé toliko listy a žádosti o půjčku a výpomoc... a mezi námi řečeno, budeť asi papíru škoda, beztoho nic odnikud nedostanu... Mám živit rodinu pouze duševní prací a v mé hlavě straší jen bledé postavy zármutku a starosti, cos jako těžká mlha mně leží na duši, a já nemohu ony krásné postavy, které mně fantazie vykouznila, nemohu je nalézt. Mám lidem působiti potěšení, a lidé mne za to k smrti usouží. – Kdybyste mohli nahlédnouti v můj život, byli byste také ke mně láskyplnější, ale z vás žádný bohudíky neví, jak je člověku, musí-li žebrot; jsme-li žebráky, nabude svět pro nás zcela jiného vzezření, drazí přátelé.

(Záhoř, s. 213, 325)

VYPRÁVĚČ: Na prázdniny roku 1852 pozval Němec ženu i s dětmi naléhavě do Uher. Němcová poslechla mužova vyzvání, neboť ji zbavoval starostí o denní skývu chleba, a slibovalo jí nové, silné dojmy z lesů, z hor a z prostého slovenského lidu. Byla přesvědčena, že si jej stejně zamiluje jako selský lid v okolí Domažlic. Při svých národopisných studiích na Slovensku viděla tehdy Němcová hlouběji do života lidu,

neboť život zostřil její vnímavost nejen ke kráse, ale i k bídě, a obrátil její zřetel k opravdu živné půdě lidové poezie. Němcová věděla už tehdy z vlastní zkušenosti, za jakou cenu se získává krása, co bolesti se tají pod krásným obrazem, za pohádkovým snem, za líbeznou písní. Vesnický život odhalil se před Němcovou až do základů, jeho obřady, jeho písně a jeho pověry nebyly už pro ni tou zajímavou zvláštností, kterou jsou pro sběratele. Neboť sběratel se zajímá o píseň, a nikoli o zpěváka, o svatební obyčej, a nikoli o život ženicha a nevěsty. Němcová nebyla sběratelkou, která vysušuje básnívé květy, Němcová byla básnířkou, která milovala květy lidové poezie živé, s lukami a lesy, kde vyrostly, a s nebem, které se nad nimi klene.

B. NĚMCOVÁ: Ach, dnes světi příroda svátek, dnes musí se okrášlit všemi vnaďami; dnes v noci mělo kvést zlatým květem tajuplné kapradí, a na sta divů dít se v přírodě, jak báje lidu věří. Zde se pálí ohně po vrchách, děvčata, chlapci a děti přeskakují ohně a zpívají: Na svatého Jána, každá žena pjána, hiba ta ne-pjána, čo platno netkala – a více písní, kterých děvčata nechtí každému povídat; ale mám tu jedno mladé děvče od Muráně a to mi zpívá. Její sestra tu slúží; ta mi vypravovala, že z domu utekla, protože si nechtěla vzít rychtářova syna, a ona ho už nemohla líbit. Dříve ho lúbila..., ale když už bylo dva dni před svatbou, koláče napečeny a vše přichystáno, přišla jedna baba k nim, vzala ji za ruku a řekla: – Nak že budeš šťastna, ďouka moja, s tvojom ženichom! – a od té chvíle bylo u ní po lásce a nemohla více na svého ženicha pozrit. – Ta bába byla prý čarodějka a urobila jí; v noci utekla z domu, potloukala se po lesích a dědinách až sem, kde našla službu. Když sem kdo

z té krajiny přijde, schovává se před ním; ani smrt matčina ji domů nevrátila, nebo ji ten ženich posud lúbí, a nechce se oženit s jinú. Co to tak je v nás za sílu, která nás neodolatelně jednomu táhne, od jiného odráží... nám je to nepochopitelné, a sprostý člověk nemůže si to jinak vysvětlit než řízením jakési nadpřirozené zlé moci, do jejíž vůle se poddat musí.

(Záhoř, s. 196 a násl.)

VYPRÁVĚČ: Manželství bez lásky! Němcová poznala na Slovensku v nejprostší a také v nejnázornější formě manželství jako obchod a svatbu jako trh.

B. NĚMCOVÁ: U Rusínů panoval ještě v předešlém století obyčej, že si chodívali pro nevěsty na trhy k účelu tomu zvláště zřízené. Takový dívčí trh držival se dvakrát za rok v Krásnem Brodě u baziliánského kláštera, kam se děvčata a vdovy s příbuznými svými a ženichové též se svými rodinami sešly. Mladé nevěsty prostovlasé, ověncené věncemi z barvíнку a stužkami, vdovy ve vínkách. Ženich přistoupil k děvčeti, které se mu líbilo, a podává jí ruku, řekl: „Keď ti treba chlopa, poď do popa,“ a když mu děvče podalo ruku, smluvil se s rodinou, co by za ni chtěli, a po smlouvě šli do kláštera a pop je oddal. Potom pili, jedli, tancovali a jeli domů. Někdy, když děvče ženicha nechtělo, příbuzní při její straně byli a ženich od ní upustit nechtěl, strhly se na trzích rvačky. Byl-li ale ženich bohatý, přinutila rodina děvče, že si ho musila vzít, byť i nechtěla. Někdy byli zase mladí srozumění a rodiny bránily, tu si ženich nevěstu mocí unesl – a potom mu ji musili dát. Draho

musívali ženichové za nevěsty příbuzným platit, neboť rozkázal kníže Rákoczy satmárskému komandantu zámeckému, aby nedovolil prodávati ženy za tak mnoho peněz, poněvadž, když ženich tolik za ni dá, má potom v hospodářství nedostatek; určil, aby žádná žena za více peněz se nekupovala než za třicet stříbrných: „Za jidášský peníz,“ říkávali prý lidé.

(Sebr. sp. Bor., Studie národ., s. 529)

VYPRÁVĚČKA: Smír, k němuž došlo mezi Boženou Němcovou a jejím mužem při pobytu na Slovensku, nebyl na dlouho osudem určen tomuto manželství. Všemi zkouškami mělo projít vzájemné soužití těch lidí, které spojil uzákoněný obřad proti vůli jednoho. Na Slovensku nebylo vhodných škol, a proto poslala Němcová svého Hynka a Karla na studie do Prahy. Nuzovala se na Slovensku sama, jen aby její děti nabyly vzdělání, které ona sama ze všeho nejvíc cenila. Bydlela v nevhodném bytě, kde se roznemohla, kašlala, cítila bolesti v boku, stýskalo se jí hrozně po dětech – ale přece se posilovala vědomím, že její děti se učí, že budou bohaty věděním. Ale v létě roku 1853 dostala zprávu, že Hynek těžce stůně. Tíživé sny pronásledovaly ji od té chvíle a plnily jí duši hrozivým tušením. V říjnu se rozhodla odjet a zastala v nemocnici Hynka ještě živého. Ale jeho sil kvapem ubývalo a jeho mladý život již dohasínal. Bylo to nejmilejší její dítě, nejnadanější, které již rozumělo matčiným plánům a touhám – ale Němcová přece přemohla bolest; zůstala u něho v nemocnici a připravila ho statečně na smrt. Zemřel 19. října v její náruči. Osud přichystal současně jinou ránu. Téhož

roku zbavil úřad po dlouhém vyšetřování manžela Boženy Němcové služby a zastavil mu plat, ponechav mu žebrácký obnos na výživu.

B. NĚMCOVÁ: Dobrá, rozmilá Žofie! Ach, jak ti děkuji za tvoji věrnou lásku! Já se poslední doby tolik toho naučila, že konečně budu milovat ne lidi skutečné, jak jsou, ale že si nějakých jiných v duši vytvořím a po těch budu toužit, ostatním pak se vyhýbat. – Co mi tento rok všechno nepřinesl; a co trpkého pro mne ještě chová! – Říkává se při povodni, že neodejde bez obětí, a neštěstí také ne; je-li tomu tak, kým bych já byla obětí, ale žádný, jen žádný jiný. Kéž byl skutečný Osud a já mohla putovat k němu a poptat se: Copak jsem ti udělala, že mě pronásleduješ? – Ale není nic platno, musíme trpět, dokud síly stačí! A konečně, sestro milá, je lidí na světě množství, kteří trpčí kalich vypili než já, než ty, vid'? – Např.: Zde vidívám denně lidí tak ubohých, opuštěných na těle i na duši, že se před sebou stydím, vidouc, jak trpělivě to nesou... Ach, ono se řekne: ti lidé jsou jako dobytek, ani to necítí tak jako „unsereins“ – jako by unsereinsi měli cit pro sebe v pachtu; nuž já myslím také, že už ten lid je bídou otupen, ale těch bolestí, co protrpěla matka, než přišla až na ten stupeň, že dítě prodá, aby měla pro druhé víc kousků! Jedna k nám chodí, mladá, ale zimnicí už zmořena jako stín; přišla z Polska na práci, ale na cestě se roznemohla a s dítětem až sem se dovlekla; chodí k doktorovi, ale jak ji může hojit, když se nemůže držet dle toho. Chuť k jídlu nemá a napije se jen nedobré vody, na sobě má jen hadry a ležet musí na zemi nebo na kousku slámy, ničeho nemá a to krásné její dítě je jí už obtíží, neboť prý, kdyby jeho nebylo, by lehla a více

nevstala; a přece, když jsme jí je umyly a ustrojily, je k sobě tiskla a v radosti na ně patřila.

(Záhoř, s. 202)

VYPRÁVĚČ: Tu se uzavírá národopisná práce Boženy Němcové. U této opuštěné, churavé ženy, ležící na zemi v hadrech, která žije už jen pro své krásné dítě, končí zápis svatebních obyčejů, které počaly slavnostmi fáborů a písní. Také Božena Němcová ztratila po roce 1853 vše. Také ona bez pomoci, bez muže, v bídě, skoro bez přátel, jsouc nemocna, zápasí posledními svými silami za život svých krásných dětí.

VYPRÁVĚČKA: Přestěhovala se ze Slovenska zase do Prahy. Cítila, že přejímá ona odpovědnost za rodinu, a byla rozhodnuta zachránit děti svou prací, svým spisovatelstvím. Netušila, do jaké bídy ji uvrhne toto rozhodnutí. Ale bída, odluka od muže, ztráta přátel a všechna neštěstí nezkrušily její mravní sílu. Probudily naposled její tvůrčí síly, vrátily jí ty nejvyšší a nejtrvalejší touhy.

B. NĚMCOVÁ: Všechno dospěje jistého stupně a pak nadchází krize; tak tomu bylo i u mne – když jsem byla nejnešťastnější, vzešla mně krásná hvězda lásky – jako poutníkovi, tápe-li v temnotách! Ta mi zasvítla na cestu, a té jsem následovala. Byla to poezie, již neštěstí jako zázračný květ ve mně k životu probudilo! Ta jediná oslazuje mi život, a já zasvětila jsem se jí navěky! Ona naučila mne lidi milovati, ona zabránila, že jsem nikdy neutonula ve sprostotě života, a ona lepším učinila mé

srdce, zušlechtila mou mysl. Ona také zjednala mi poklid v manželství! Pracemi svého ducha stanula jsem na stupni, že mohu být pro svou osobu od muže nezávislá. Ó Adélo, co jsem se nabojovala, co protrpěla, než jsem došla tak daleko, jak jsem! Nikomu bych toho nepřála z vás, je k tomu třeba mnoho duševní síly, mnoho lásky k lidstvu, aby člověk v boji tom nepodlehl! Má milá sestro, takových bojů duch tvůj ještě nezakusil a – je nakonec lépe, nezvíš-li toho nikdy! A víš-li pak, který to milý obraz byl, jenž mne stále jakoby sladký čar obetkával, po němž jsem stále toužila jako po ztraceném ráji, víš to –? Mé krásné mládí, sladká samota, ve které jsem žila, prosté vychování, jakého jsem požívala, ideální dívčí život, ta čistá, krásná poezie, ráj našeho života – to to bylo! Nikdo z vás nevidí milé Ratibořice tak krásnými jako já!

(Záhoř, s. 318)

VYPRÁVĚČKA: Štěstí. Znovu nalezený ráj. Luzný obraz ratibořického údolíčka... to bylo tajemství, které hledala Božena Němcová v každém selském kraji, jímž ji vedl osud v každé lidové slavnosti, v každé prosté písni a v každém lidovém zvyku. Její touha nemohla hledat jinde než mezi těmi nejprostšími lidmi, kteří se podobali obyvatelům Starého bělidla a kteří jí připomínali zosobněnou lidovou poezii: její babičku. Nenašla už ratibořického údolíčka ani babičky v žádné vesnici a v žádném kraji. Její národopis skončil poznáním nezměrné bídy toho lidu, jehož poezii sbírala. Ne, nebylo štěstí ve světě, v lidech; k sobě a do sebe se musila vrátit Božena Němcová, aby je zbudovala ze své touhy a ze svých

snů. Ten už zapomenutý pocit, který ji tehdy v Domažlicích uchvátil, když uzřela náhle dětskou mošinku s barevnými klůcky, jakou sama nosívala, ten pocit ovládl ji nyní docela. Z něho rozvíjela všechen svůj vnitřní život, z něho se šířila záře, která jí dávala sílu ještě žít, ještě zápasit, ještě tvořit. Šťěstí a poezie se spojily, staly se jménem pro touž věc.

B. NĚMCOVÁ: Po Hynkově smrti, když na mne dolehly všechny těžkosti, choroba, zármutek, bída, klam v lidech, jež jsem za přátele držela – vše to, když na mne doráželo a mysl moji tížilo, našla jsem v spisech svých lístek, na němž poznamenán byl plán k Babičce již od tří let. Čtu s větším a větším zalíbením, a jako nějaká fatamorgána začne tu přede mnou vystupovat luzný obraz údolíčka, do nejmenších podrobností, a v něm tichá domácnost Proškovíc rodiny, v níž byla babička hlavní osobou. – Nemohu to ani povědít, jak mne tenkrát vzpomínka ta, unášejíc mne z trudu života do utěšených dob mládí, umírnila, potěšila. S chutí pustila jsem se do práce. Já musím psát; když jsem mnohdy mrzutostí sklíčená, jak sednu k práci, zapomenou vše a žiju v jiném světě, ba někdy zapomněla bych na jídlo i na spaní, kdyby mi dali.

VYPRÁVĚČ: V Boženě Němcové ožívala čarodějná síla toho dětského pohledu, kterým kdysi při večerní modlitbě oživovala obrázek Krista a Samaritánky, visící nad jejím dětským ložem, až se Kristus pohnul, usmál a promluvil. Zadívala se teď do obrazu babiččiny tváře, který nosila v srdci, do obrazu svého dětství, až postavy z něho promluvíly, až ožil rajský sen o štěstí. Vrátila se ke své babičce.

VYPRÁVĚČKA: Barunka se ubytovala v babiččině sednici, kde stávalo kdys její lůžko, kde poslouchávaly spolu líbezné zpěvy blízkého zpěváčka, kde jí babička vstávajíc lehajíc žehnala. Byly zase spolu, ty samé tóny k nim zaznívaly, byly to ty samé hvězdičky, na něž se kdysi spolu dívávaly, ty samé ruce spočívaly na hlavě Barunčině, byla to ta samá hlava – ale jiné myšlenky se v ní rodily a jinými city byly ty slzy vyroněny, které viděla babička nyní téci po tváři své milené vnučky.

(Sebr. sp. II, s. 280)

B. NĚMCOVÁ: Touha spočívá v duši mé jako kapka, která nevysychá ani neodtéká, ale věčně se třpytí jako diamant: touha po neskonalé Kráse a Dobru. Kdyby té poezie a lásky ve mně nebylo, jakže bych mohla být ještě živa?

(Záhoř, s. 360)

*Konec II. dílu
a konec montáže.*

Citováno z knih:

II., IV. a IX. díl „Sebraných spisů Boženy Němcové“ (J. Laichter, Praha, 1910).

Božena Němcová. Spisy VII. Studie národopisné (F. Borový, Praha, 1929).

Zdeněk Záhoř: Výbor z korespondence Boženy Němcové (II. vyd., Stanislav Minařík, Praha, 1922).

Václav Tille: Božena Němcová (Družstevní práce, Praha, 1939).

K. J. Erben: Prostonárodní české písně a říkadla (Sfinx – Janda, Praha, 1939).

František Sušil: Moravské národní písně (Čin, Praha, 1941).

F. V. Vykoukal: Česká svatba (Vilímek, Praha, r. ?).

František Kretz: Slovácká svatba (Kiesswetter, Uherské Hradiště, r. ?).

F. J. Vavák: Smlouvy a chvalitebné řeči svatební (Landfrass, Jindřichův Hradec, r. ?).

Citáty jsou uvedeny zkratkami: Záhoř, Sebr. sp. IV apod. Dílo V. Tille: „Božena Němcová“ zůstávalo podkladem pro životopisné údaje a komentáře, i když není výslovně udáno tam, kde cíl montáže si žádal jiné stylizace a jiného seřazení. Ideová nit montáže a její dramatický podklad zůstávají od Tilleho i od ostatních životopisců, a i od sběratelů národopisných neodvislé.

Ediční poznámka

Vydání, z něhož přejímáme text díla, obsahuje navíc krátké úvodní slovo Milana Obsta (1926–1980).

Text e-knihy byl v duchu obvyklé vydavatelské praxe jazykově upraven v souladu s dnešními pravopisnými pravidly (psaní přejatých slov, užití předložek s/z, se/ze a předpon s-/z-, zejména pak interpunkce ve větě).

Redakce MKP

Jindřich Honzl
Svatby
Dramatická montáž
z díla a života Boženy Němcové

Edice Drama

Ilustrace na obálce Kaspone/Shutterstock.com

Korektura Jitka Laixnerová

Technická redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání

Verze 1.0 z 17. 5. 2024

ISBN 978-80-274-4037-5 (epub)

ISBN 978-80-274-4038-2 (pdf)

ISBN 978-80-274-4039-9 (prc)